

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشکده حقوق و الهیات

بخش معارف اسلامی و حقوق

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد پیوسته
رشته معارف اسلامی و حقوق گرایش حقوق خصوصی

هویت متولدین ناشی از باروری مصنوعی از دیدگاه حقوق ایران و اسناد بین‌المللی

مؤلف:

حمیدرضا چناریان نخعی

استاد راهنما:

دکتر ایوب احمدپور

استاد مشاور:

دکتر نگین شفیعی

بهمن ۱۳۹۶

دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشگاه شهید باهنر کرمان

دانشکده حقوق و الهیات

بخش معارف اسلامی و حقوق

این پایان نامه با عنوان هویت متولدین ناشی از باروری مصنوعی از دیدگاه حقوق ایران و اسناد بین المللی توسط آقای حمیدرضا چناریان نخعی دانشجوی رشته حقوق و معارف اسلامی گرایش خصوصی با شماره دانشجویی ۹۰۷۲۳۰۱۰ تدوین شده است و در تاریخ ۱۳۹۶/۱۰/۲۹ با درجه ..... و نمره ..... مورد پذیرش هیئت محترم داوران قرار گرفت.

این پایان نامه هیچگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره کارشناسی ارشد شناخته نمی شود.

سمت	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ علمی	نام محل خدمت	امضاء
استاد راهنما	دکتر ایوب احمدپور		دانشگاه شهید باهنر کرمان	
استاد مشاور	دکتر نگین شفیعی		دانشگاه شهید باهنر کرمان	
داور اول	دکتر ...		دانشگاه شهید باهنر کرمان	
داور دوم	دکتر		دانشگاه شهید باهنر کرمان	

نماینده تحصیلات تکمیلی:

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده:

نام و نام خانوادگی

نام و نام خانوادگی

امضاء

امضاء

حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است.

به نام خدا

مشور اخلاق پژوهش

با استانت از خدای بجهان و با اعتماد رانج به ایگه عالم محضر خداست و او بهاره مانگر بر اعمال ماست و به مشور انجام سایندهی پژوهش های اصل، تولید دانش جدید و بسازی زندگانی بشر، مادانجهویان و اعنهای بیات علمی دانشگاه و پژوهشگاه های کشور:

- تمام تلاش خود را برای کشف حقیقت و حفظ حقیقت به کار خواهیم بست و از هرگونه جعل و تحریف در خیالیت های علمی پرهیزی کنیم.
- حقوق پژوهشگران، پژوهیدگان (انسان، حیوان، گیاه و انیاء)، سازمان ها و سایر صاحبان حقوق را به رسمیت می شناسیم و در حفظ آن می کوشیم.
- به مالکیت مادی و معنوی آثار پژوهشی ارجح می نسیم، برای انجام پژوهشی اصل ایهام و رزیده و از سرقت علمی و ارجاع نامناسب اجتناب می کنیم.
- ضمن پایدندی به انصاف و اجتناب از هرگونه تبعیض و تعصب، در کله خیالیت های پژوهشی، ریهانقی تقاوازه اتخاذ خواهیم کرد.
- ضمن امانت داری، از منبج و امکانات اقتصادی انسانی و فنی موجود استفاده بهره ورازه خواهیم کرد.
- از اتمار غیر اخلاقی نتایج پژوهش نظیر اتمار موازی، هموشان و چندکله (کله ای) پرهیزی کنیم.
- اصل محرمانه بودن و رازداری را محور تمام خیالیت های پژوهشی خود قرار می دهیم.
- در هر خیالیت های پژوهشی به منافع ملی توجه کرده و برای تحقق آن می کوشیم.
- خویش را ملزم به رعایت کله بهارهای علمی رسته خود، قوانین و مقررات، سیاست های حرفه ای، سازمانی، دولتی و راهبردهای ملی در هر مرال پژوهشی می دانیم.
- رعایت اصول اخلاق در پژوهش را اقدامی فرهنگی می دانیم و به مشور بالندگی این فرهنگ، به ترویج و انشاهی آن در جامعه ایهام می ورزیم.

دانشگاه شهید باهنر کرمان

تعهدنامه

اینجانب حمیدرضا چناریان نخعی به شماره دانشجویی ۹۰۷۲۳۰۱۰ دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد رشته حقوق و معارف اسلامی دانشکده حقوق و الهیات دانشگاه شهید باهنر کرمان نویسنده پایان نامه با عنوان هویت متولدین ناشی از باروری مصنوعی از دیدگاه حقوق ایران و اسناد بین‌المللی تحت راهنمایی دکتر ایوب احمدپور تأیید می‌کنم که این پایان‌نامه نتیجه پژوهش اینجانب می‌باشد و در عین حال که موضوع آن تکراری نیست، در صورت استفاده از منابع دیگران، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن درج شده است. همچنین موارد زیر را نیز تعهد می‌کنم:

۱- برای انتشار تمام یا قسمتی از داده‌ها یا دستاوردهای پایان‌نامه خود در مجامع و رسانه‌های علمی اعم از همایش‌ها و مجلات داخلی و خارجی به صورت مقاله، کتاب، ثبت اختراع و .... به صورت مکتوب یا غیرمکتوب، با کسب مجوز از دانشگاه شهید باهنر کرمان و استاد(ان) راهنما اقدام نمایم.

۲- از درج اسامی افراد خارج از کمیته پایان‌نامه در جمع نویسندگان مقاله‌های مستخرج از پایان‌نامه، بدون مجوز استاد(ان) راهنما اجتناب نمایم و اسامی افراد کمیته پایان‌نامه را در جمع نویسندگان مقاله درج نمایم.

۳- از درج نشانی یا وابستگی کاری (affiliation) نویسندگان سازمان‌های دیگر (غیر از دانشگاه شهید باهنر کرمان) در مقاله‌های مستخرج از پایان‌نامه بدون تأیید استاد(ان) راهنما اجتناب نمایم.

۴- کلیه ضوابط و اصول اخلاقی مربوط به استفاده از موجودات زنده یا بافتهای آنها را برای انجام پایان‌نامه رعایت نمایم.

۵- در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه شهید باهنر کرمان از درجه اعتبار ساقط و اینجانب هیچ‌گونه ادعایی نخواهم داشت.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر (مقالات مستخرج، برنامه‌های رایانه‌ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) مطابق با آیین‌نامه مالکیت فکری، متعلق به دانشگاه شهید باهنر کرمان است و بدون اخذ اجازه کتبی از دانشگاه قابل واگذاری به شخص ثالث نیست. همچنین استفاده از اطلاعات و نتایج این پایان‌نامه بدون ذکر مرجع مجاز نمی‌باشد. چنانچه مبادرت به عملی خلاف این تعهدنامه محرز گردد، دانشگاه شهید باهنر کرمان در هر زمان و به هر نحو مقتضی حق هرگونه اقدام قانونی را در استیفای حقوق خود دارد.

نام و نام خانوادگی دانشجو حمیدرضا چناریان نخعی

امضا و تاریخ:

^۱ تنها آدرس مورد قبول برای دانشگاه به این صورت می‌باشد:

نام و آدرس واحدهای دانشگاه در تولیدات علمی محققان دانشگاه به تشخیص بخش و دانشکده به شرح زیر می‌باشد:

آدرس صحیح جهت درج در مقالات و سایر تولیدات علمی فارسی: .

گروه (بخش) .....، دانشکده .....، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران.

تقدیم به:

پدر بزرگوارم که توانش رفت تا به توانی رسیدم و مویش سپیدی گرفت تا رویم سپید بماند.
مادر فداکارم، او که چون شمعی آب شد تا سیراب گشتم و سوخت تا ساخته شدم.

تشکر و قدردانی:

خداوند بزرگ را سپاسگزارم که بر این بنده توفیق ارزانی داشت تا انجام این پژوهش را به پایان برسانم. بر خود واجب می‌دانم زحمات‌ها و راهنمایی‌های کلیه اساتیدم در دوره کارشناسی ارشد را ارج نهاده و مراتب تشکر قلبی خویش را از الطاف آن‌ها ابراز دارم.

مراتب تشکر و قدردانی را از استاد راهنمای محترم این پژوهش، جناب آقای دکتر ایوب احمدپور و استاد مشاور، سرکار خانم دکتر نگین شفیعی ابراز می‌دارم.

از اساتید بزرگوار، جناب آقای دکتر علی شهسواری و جناب آقای دکتر محمود روح الامینی زحمت داوری پژوهش را تقبل فرمودند نیز، کمال تشکر را دارم.

از همه دوستان و عزیزانی که سهم به‌سزایی در به‌انجام رسیدن این پژوهش داشتند، تشکر و قدردانی نموده، موفقیت و بهروزی روزافزونشان را آرزومندم.

چکیده

روش های نوین باروری مصنوعی در کنار جنبه های درمانی، ابعاد حقوقی و اخلاقی پیچیده ای دارند که بر اساس شرایط فرهنگی، اجتماعی و اعتقادی هر کشور نیازمند دقت نظر خاص بوده و باید مورد توجه قرار گیرد. یکی از ابعاد پیچیده در این خصوص بحث هویت و نسب است. هویت شخص حقیقی یکی از ممیزات مربوط به حقوق شخصیت است، اما تعریف مشخصی از آن در فقه و حقوق اسلامی ارائه نشده است. به نظر می رسد شارع و قانون گذار در رابطه با حقیقت نسب از عرف تبعیت کرده و همان معنای عرفی را مد نظر قرار داده است. یکی از مهم ترین مصادیق مفهوم هویت، نسب است. در آراء فقها و حقوق دانان در مورد نسب پدری طفل، نظراتی همچون تعلق طفل به مرد صاحب اسپرم و تعلق طفل به دریافت کننده و نظریه فقدان پدر وجود دارد. در مورد انتساب طفل به مادر نیز دیدگاه هایی از قبیل تعلق طفل به زن صاحب تخمک، زن صاحب رحم و قائل شدن دو مادر برای طفل وجود دارد. به نظر می رسد، با توجه به قصد و اراده زوجین اهداکننده و دریافت کننده ی جنین مبنی بر انتقال و تملک جنین و همچنین به جهت آنکه، دریافت کنندگان در آینده والدین کودک محسوب می شوند و رابطه طفل با اهدا کنندگان جنین قطع می شود، بنابراین به تبع انتقال و تملک جنین توسط زوجین دریافت کننده، نسب پدری و مادری به دریافت کننده تعلق دارد و در حکم والدین طفل می باشند.

مسئله مهم دیگر در خصوص متولدین باروری مصنوعی افشاء یا عدم افشای اطلاعات مربوط به والدین بیولوژیک است. دو دیدگاه نسبت به آن وجود دارد. دیدگاه نخست معتقد است: باید اطلاعات مربوط به هویت والدین بیولوژیک محرمانه باقی بماند. دیدگاه دوم خواهان آشکار سازی اطلاعات مربوط به والدین ژنتیکی است. در اسناد بین المللی هر چند با صراحت نسبت به دو رویکرد مذکور بحثی مطرح نشده است اما به صورت ضمنی در کنوانسیون حقوق کودک حق اطلاع از هویت مورد پذیرش واقع شده است. با بررسی ابعاد مختلف نظریات مذکور این نتیجه حاصل می شود که محرمانه بودن اطلاعات هویتی معایب زیادی دارد و به نظر می رسد دیدگاه بهتر در این مسئله افشای هویت اصلی است. موید این نظر مقررات قانونی و رویه عملی کشورهاست که به سمت نظریه افشای هویت پیش می روند.

واژگان کلیدی: هویت، نسب، باروری مصنوعی، فقه امامیه، حقوق ایران، اسناد بین المللی

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	Error! Bookmark not defined.
فصل اول: کلیات.....	۸
مبحث اول: تاریخچه بحث.....	۹
گفتار اول: تاریخچه پزشکی.....	۹
گفتار دوم: تاریخچه فقهی.....	۱۰
گفتار سوم: تاریخچه حقوقی.....	۱۲
مبحث دوم: شیوه های باروری مصنوعی.....	۱۳
گفتار اول: رحم جایگزین.....	۱۳
گفتار دوم: اسپرم اهدایی.....	۱۵
گفتار سوم: اهدای جنین.....	۱۵
مبحث سوم: مفهوم شناسی.....	۱۷
گفتار اول: هویت.....	۱۷
گفتار دوم: نسب.....	۱۷
فصل دوم: هویت متولدین باروری مصنوعی در فقه امامیه.....	۲۲
مبحث اول: مشروعیت شیوه های باروری مصنوعی در فقه امامیه.....	۲۳
گفتار اول: حکم تلقیح با اسپرم شوهر.....	۲۴
گفتار دوم: تلقیح مصنوعی با گامت بیگانه.....	۲۴
گفتار سوم: نظرات فقها در مورد تلقیح با گامت مرد اجنبی.....	۲۶
مبحث دوم: اهمیت هویت در فقه امامیه.....	۲۷
گفتار اول: راه کارهای اسلام در حفظ حق هویت.....	۲۷
گفتار دوم: محرمانگی در فقه امامیه.....	۲۹
مبحث سوم: نسب در شیوه های مختلف باروری مصنوعی.....	۳۰
گفتار اول: منشاء انتساب طفل.....	۳۱
گفتار دوم: اماره فراش در اثبات نسب متولدین باروری مصنوعی.....	۳۴
گفتار سوم: نسب تلقیح با اسپرم شوهر.....	۳۶
گفتار چهارم: نسب تلقیح با اسپرم بیگانه.....	۳۶

۳۷	گفتار پنجم: نسب ناشی از رحم جایگزین
۴۰	نتیجه فصل
۴۲	فصل سوم: هویت متولدین ناشی از باروری مصنوعی در حقوق ایران
۴۳	مبحث اول: محرمانگی
۴۴	گفتار اول: دلایل موافقان و مخالفان محرمانگی
۴۵	گفتار دوم: مسائل روان شناسی محرمانگی
۴۸	گفتار سوم: مبانی نظری محرمانگی
۴۹	گفتار چهارم: قلمرو محرمانگی
۵۰	گفتار پنجم: محرمانگی در حقوق ایران
۵۲	گفتار ششم: محرمانگی و ثبت هویت اهدا کنندگان و متولدین ناشی از اهدای گامت و جنین
۵۳	مبحث دوم: نظریه اراده و اعراض
۵۴	گفتار اول: نسب و نظریه اراده و اعراض
۵۶	گفتار دوم: دلایل نظریه اراده و اعراض
۵۸	گفتار سوم: آثار نسب و نظریه اراده و اعراض
۶۰	گفتار چهارم: نسب در قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور
۶۱	مبحث سوم: موارد تعارض نظرات فقها با قانون
۶۳	نتیجه فصل
۶۵	فصل چهارم: هویت متولدین ناشی از باروری مصنوعی از دیدگاه اسناد بین المللی حقوق بشر
۶۷	مبحث اول: عناصر هویت کودک در اسناد بین المللی
۶۷	گفتار اول: الزام به ثبت ولادت
۶۷	گفتار دوم: حفظ ارتباط خانوادگی
۶۸	گفتار سوم: انجام فرزند خواندگی
۶۸	گفتار چهارم: پیشگیری از ربوده شدن و قاچاق کودک
۶۹	مبحث دوم: حقوق تطبیقی
۷۰	گفتار اول: حقوق آمریکا
۷۱	گفتار دوم: حقوق فرانسه
۷۳	گفتار سوم: حقوق سوئد
۷۳	مبحث سوم: حق هویت کودکان متولد از باروری مصنوعی در اسناد بین المللی

گفتار اول: میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....	۷۴
گفتار دوم: میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی.....	۷۵
گفتار سوم: اعلامیه اسلامی حقوق بشر.....	۷۵
گفتار چهارم: کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آزادی های اساسی.....	۷۶
گفتار پنجم: کنوانسیون حقوق کودک.....	۷۶
نتیجه فصل.....	۷۹
نتیجه گیری نهایی.....	۸۱
منابع و مآخذ.....	۸۵
پیوست ها.....	۹۱

تولید مثل و تکثیر نسل، ضروری ترین قاعده بقا و دوام جامعه، در سایه خانواده شکل می گیرد و از این رو خانواده، به عنوان نهادی مقدس، مورد توجه ادیان، قوانین و عرف می باشد. حفظ و استحکام این نهاد مستلزم برقراری رابطه عاطفی، وفاق و همدلی بین زن و شوهر است که با پیدایش اولاد میسر می شود؛ زیرا کودکان علاوه بر آنکه باعث تداوم نسل و نسب می باشند، مایه امید، نشاط و شادابی زندگی بوده، پیوند، همدلی و اتحاد بین زن و شوهر را مستحکم ساخته و به پایداری زندگی مشترک کمک می کند.

مساله نداشتن اولاد و محروم بودن از این نعمت، یکی از مشکلات اساسی بوده که از دیر باز بشر با آن مواجه بوده است. چه بسار خانواده هایی که عمری ثروت و وقت و انرژی خود را صرف درمان نازایی کرده اند و با آرزو و حسرت داشتن فرزند، چشم از دنیا فرو بستند و چه بسا، خانواده ای که در کمال خوشبختی به علت نداشتن فرزند تن به جدایی و متارکه داده اند. با این حال بشر در سایه علم و دانشی که موهبت الهی می باشد، توانسته است با نوآوری های چشم گیر و شگفت آور در عرصه های مختلف زندگی انسان، افق های جدیدی را در جهت رفع کمبود های جسمی، مادی و اجتماعی بگشاید. به ویژه با ظهور تکنولوژی نوین در تولید مثل انسانی و به کار گیری روش های جدید درمان ناباروری موسوم به ART ابواب جدیدی را در عالم پزشکی به روی زوج های جوانی که خواهان فرزند می باشند، ولی به دلیل بیماری این امکان به صورت طبیعی برای آنها وجود ندارد گشوده است. یکی از موضوعاتی که در خصوص متولدین باروری مصنوعی از اهمیت خاصی برخوردار است بحث هویت این کودکان است در اهمیت منافع هویت می توان گفت که کودک با رشد خویش هویت خود را کامل کرده و ضمن ارتباط با اشخاص و گروه ها، هویت خود را اطلاع رسانی می کند ولی به معنای این نیست که کودک در آغاز ولادت هویت ندارد بلکه نام، خانواده و ... برای هویت اساسی است، بنابراین طبق اصول و قواعد حقوقی، حفظ هویت خانوادگی کودک لازم است و کسی حق ندارد هویت او را تغییر دهد. انتساب کودک از قواعد آمره محسوب می شود که حتی شخص در ایام بزرگ سالی نیز حق تغییر آن را ندارد. این موضوع علاوه بر اهمیتی که در نقش درمان کودک از حیث لزوم حفظ ژن و نسب و دودمان

دارد از حیث نیاز کودک در بزرگ سالی که معمای مجهول بودن هویت، او را پریشان می کند در نظم خانوادگی، اجتماعی و حقوقی گوناگون دارای آثار مهمی است که باید مورد توجه قرار گیرد.

بیان مسئله

تلقیح مصنوعی، پدیده ای نوین است که می تواند موانع بارداری را مرتفع و در تولید نسل به زوجین کمکی شایان کند. آشکار است که رفع این موانع تا چه حدی در سلامت روحی، حفظ نزدیکی عاطفی زوجین و بقای بنیاد خانواده موثر است، با این حال قابل توجه است که مانند هر فناوری دیگری، روش های گوناگون تلقیح مصنوعی، خود موجب دشواریهای نظری و عملی شده و پرسش هایی را برانگیخته است، غالب این پرسش ها از حیطة پزشکی فراتر رفته و در زمینه های فلسفه اخلاق، روان شناسی، جامعه شناسی، فقه و حقوق بروز یافته است.

یکی از مسائلی که در پی روش های نوین باروری مصنوعی قابل بررسی است، حق شناخت هویت بیولوژیک کودکان حاصل از این روش هاست، توضیح اینکه، در اهدای گامت و جنین کودک متولد شده یا یکی از طرفین یا هر دو طرف زوج پیوند بیولوژیک ندارد مثلا در اهدای اسپرم، مرد و در اهدای تخمک زن غایب است، در اهدای جنین هر دو طرف به لحاظ بیولوژیک غایبند؛ زیرا در اهدای گامت تنها یکی از والدین بیولوژیک غایبند اما در اهدای جنین، کودک حاصل با پدر و مادر زندگی می کند که هر دو افرادی غیر از صاحبان سلول جنسی تشکیل دهنده جنین هستند، گفتنی است اگر زن علاوه بر عدم توانایی باروری، به عللی نظیر فقدان رحم یا نقص در ساخت آن، توانایی حمل جنین را نداشته باشد جنین اهدایی در رحم او، بلکه در رحم جایگزین قرار نمی گیرد بلکه در رحم جایگزین زن دومی پرورش خواهد یافت.

از جمله مباحثی که در هویت واجد اهمیت است، بحث شناخت هویت والدین بیولوژیک است. در این خصوص دو دیدگاه مطرح است. دیدگاه نخست که طرفدار محرمانگی اطلاعات مربوط به اهداکننده است، اعتقاد دارد، هویت بیولوژیک اهداکنندگان گامت و جنین نباید در اختیار طفل و دریافت کننده قرار گیرد. دیدگاه دوم قائل به افشای اطلاعات هستند و معتقدند اطلاعات مربوط به هویت اهداکنندگان باید در مراکز باروری ثبت گردد و در آینده در اختیار طفل قرار گیرد.

هر چند رویکرد محرمانگی در گذشته طرفدارانی داشت که عمده دلایل آنان به حمایت از خانواده دریافت کننده و اهدا کننده متمرکز می شد ولی در مقابل، طرفداران رویکرد افشاء بر حقوق کودک توجه می کردند که او حق دارد هویت خود را مورد شناسایی قرار داده و باید از او حمایت شود؛ زیرا آنان (اهدا کنندگان و اهدا گیرندگان) اختیار دارند ولی کودک فاقد اختیار و انتخاب است، آنان می توانند

برای تامین مصلحت خود اقداماتی انجام دهند در حالی که کودک لازم است از هویت خود به نحوی آگاه شود و باید مورد حمایت قرار گیرد. در حقوق ایران، قانون نحوه ی اهدای جنین به زوجین نابارور در خصوص رویکرد افشاء یا محرمانگی سکوت کرده است ولی رویه موجود همان سیاست محرمانگی است چرا که در آیین نامه اجرایی آن مقرر شده است اهدای جنین باید با موافقت و رضایت زوج های اهدا کننده و در مراکز مجاز تخصصی درمان ناباروری، با احراز هویت آنان و به صورت مخفیانه صورت پذیرد. به نظر می رسد با توجه به اهمیتی که موضوع هویت در فقه ما و در مسائلی نظیر نکاح با محارم و زنا با محارم و... دارد، این موضوع باید به موجب قانون در نظر گرفته شود و صرف ذکر آن در آیین نامه اجرایی قانون در صورت عدم تصریح در قانون قابل ایراد است و سیاست محرمانگی موجب محرومیت کودک متولد از باروری مصنوعی از حق هویت خود می شود در حالی که شناسایی این حق طبق اصول و قواعد حقوقی موجه به نظر می رسد.

یکی از موضوعاتی که در سال های گذشته مورد توجه طرفداران حقوق بشر در سطح بین المللی قرار گرفته، حق حفظ هویت کودکان است که به نحوی از خانواده طبیعی خود جدا شده اند، هدف از شناسایی این حق، حمایت از کودکان نامشروع، غیر قانونی، فرزند خوانده و کودکان متولد از باروری مصنوعی است. هر چند حق داشتن فرزند از طبیعی ترین حقوق بشری است که بعضی از آن محروم هستند و شناسایی اختیار انتخاب فرزند دیگران به فرزندی، تحت عنوان نهاد فرزند خواندگی برای همسران نازا سابقه طولانی دارد که امروزه باروری مصنوعی نیز به آن افزوده شده است. با وجود این، روند رو به رشد باروری مصنوعی و جایگزینی آن به جای فرزند خواندگی و نیز اهمیت هویت خانوادگی در زندگی کودک، موضوع حق هویت کودک متولد از باروری مصنوعی را در سطح بین المللی و حقوق داخلی کشورها مورد توجه قرار داده است.

از سال ۱۹۸۹ به بعد شناسایی حق هویت کودک در سطح بین المللی، تحولی بزرگ در لزوم حفظ حق هویت خانوادگی کودک به وجود آورد. شناسایی این حق در مورد کودکان متولد از باروری مصنوعی هر چند با صراحت در اسناد بین المللی مطرح نشده است، لیکن به صورت ضمنی و با وحدت ملاک از موارد و نمونه هایی که در شناسایی این حق مورد توجه قرار گرفته است می توان رعایت و حفظ این حق نسبت به کودکان متولد از باروری مصنوعی را در نظر گرفت.

یکی از مسائل دیگری که در هویت تاثیر به سزایی دارد مسئله نسب است که در حقوق ما مبتنی بر منابع معتبر فقهی و آراء فقها کودک به صاحبان سلول جنسی منتسب می شود و در اهدای گامت و جنین، اهدا کنندگان به عنوان والدین کودک شناخته می شوند اما با توجه به نقایصی که این نظریه در ابعاد مختلف از جمله حقوقی و روان شناسی و... دارد یکی از نظراتی که می تواند جایگزین این رویکرد شود نظریه

اراده و اعراض است که این نظریه بیان می‌دارد: غرض اصلی اهدا کنندگان از اهدای گامت و جنین اعراض از سلول جنسی و کمک به زوجین ناباروری است و دریافت کنندگان نیز با این هدف که کودک به آنها منتسب می‌شود اقدام به دریافت جنین می‌نمایند.

اهمیت تحقیق

همواره تحولات و تغییرات سریع در جوامع بشری و گسترده‌گی علم و تکنولوژی از جمله راه‌های درمان ناباروری شبهات جدیدی را پدید می‌آورد که قطعاً این شبهات ریشه در علوم اخلاقی و هنجارهای دینی، فرهنگی، اجتماعی و... دارد. از جمله مسائل مطرح شده حق شناخت هویت بیولوژیک طفل متولد از باروری مصنوعی است که در صورت شناخت حق کودک قلمرو وسیعی از زندگی کودک را تحت تاثیر قرار می‌دهد و آثار حقوقی بسیار بر آن بار می‌شود. از این رو هویت شخصی فرد در روش‌های باروری مصنوعی حائز اهمیت است و بحث‌ها و اختلاف نظرهایی وجود دارد، لذا نیاز به تحقیقات بنیادین دارد تا هم از نظر فقه و حقوق اسلامی و هم از منظر اسناد بین‌المللی بررسی شود تا به نتیجه‌ای برسیم که هم از نظر تئوری و هم از نظر عملی مورد کاربرد و استفاده افرادی که با این موضوع درگیر هستند قرار گیرد.

سوالات تحقیق

پرسش‌های مورد توجه در این تحقیق به شرح ذیل است:

- وضعیت هویت متولدین ناشی از باروری مصنوعی طبق مقررات حقوق ایران و اسناد بین‌المللی چگونه است؟

- دیدگاه فقه و حقوق و همچنین اسناد بین‌المللی نسبت محرمانگی اطلاعات مربوط به والدین بیولوژیک چگونه است؟

مواردی هم به عنوان سوال فرعی می‌توان مطرح نمود از جمله:

- آیا اطلاع یا عدم اطلاع کودک از هویت بیولوژیک خود نقشی در به رسمیت شناختن حقوق قانونی وی دارد یا خیر؟

- وضعیت هویت فرزند و حق کودک نسبت به اطلاع از آن در فقه امامیه چگونه است؟

فرضیات

در پاسخ به سوالات اصلی و فرعی می‌توان فرضیاتی را به عنوان پیشگویی علمی مطرح کرد از جمله:

-حق شناختن هویت بیولوژیک یک حق قانونی است که علی القاعده باید در کودکان متولد ناشی از باروری مصنوعی به رسمیت شناخته شود.

-به نظر می رسد محرمانگی اطلاعات والدین بیولوژیک به موجب فقه و حقوق و همچنین اسناد بین المللی مورد پذیرش واقع نمی شود.

-به نظر می رسد باید حق شناخت هویت کودک ناشی از باروری مصنوعی مورد پذیرش حقوق داخلی و اسناد بین المللی قرار گیرد.

-در فقه امامیه مسائلی از جمله نکاح با محارم و زنا با محارم و ... وجود دارد که باید حق کودک نسبت به شناخت هویت بیولوژیکی اش مورد شناسایی قرار گیرد.

پیشینه تحقیق

در اواخر قرن بیستم شاهد پیشرفت های متعدد و چشم گیری در زمینه ی پزشکی تولید مثل بوده ایم. شاید تا سه دهه قبل، ناباروری هر یک از زوجین به منزله یک مسیر بن بست و انقطاع نسل محسوب می گردید. ولی درک بشر از پدیده های زیستی و روند تولید مثل، مسیر های متعددی را فراسوی زوج های نابارور قرار داد. به طور کلی بحث باروری مصنوعی یا غیر طبیعی، حساسیت و محدودیت های قانونی و شرعی و اجتماعی خاصی را در فتاوا و قوانین و فرهنگ اسلامی دارد.

پیرو بروز سوالات و مشکلات مختلف از جنبه های گوناگون حقوقی، روان شناختی، جامعه شناختی و اخلاقی محققان به تکافو افتادند و نوشته هایی را تدوین کردند. برای مثال مقاله (حق بر شناخت هویت بیولوژیک) در مورد به رسمیت شناختن ریشه بیولوژیک متولدین باروری مصنوعی به رشته تحریر در آمده است. یا برخی دیگر در مقاله ای با عنوان "مبانی فقهی و بایسته های قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور" در بخش آثار حقوقی انتقال جنین به بررسی نسب، ارث، محرمیت پرداخته است. بعضی نیز در مقاله ای با عنوان "نارسایی های قانون ایران درباره اهدای گامت و جنین با توجه به حقوق تطبیقی" بیشتر به نسب جنین اشاره کرده اند و به همین ترتیب اساتید دیگر آثار حقوقی و فقهی این نوع باروری را بررسی کرده اند، لیکن کمتر به بحث هویت خانوادگی کودکان پرداخته شده است. در مقاله ای با عنوان "مطالعه تطبیقی اهدای جنین از منظر اخلاق و حقوق پزشکی منتشر شده در فصلنامه حقوق پزشکی در زمینه هویت کودکان ناشی از باروری مصنوعی اظهار نظر شده است: "بچه حق دارد بداند که والدین ژنتیکی او چه کسانی هستند و هیچ کس نمی تواند این حق را از او سلب کند. متأسفانه به دلیل تازگی باروری غیر طبیعی، عواقب دراز مدت روانی، برای کودک حاصل از این نوع باروری هنوز شناخته شده نیست و باید قوانینی وجود داشته باشد، تا نگرانی های بعدی ناشی از استفاده از این فناوری حذف

نموده یا کاهش دهد" همان طور که مشاهده می شود، این مقالات یا اصلا اشاره ای به حق هویت کودک نمی کنند یا به صورت مختصر به آن پرداخته اند. قصد بر این است که در این تحقیق به طور مفصل به بررسی مسائل مربوط به حق هویت کودکان و رویکرد های مختلف در این قضیه پرداخته شود.

اهداف تحقیق

این پژوهش همانند سایر پژوهش ها، دارای اهدافی است و در پاسخ به نیازهایی تدوین شده است. هدف اصلی این پژوهش بررسی هویت کودکان ناشی از باروری مصنوعی در فقه امامیه، حقوق ایران و اسناد بین المللی است.

در کنار هدف اصلی پژوهش که ذکر شد، برای این پژوهش اهدافی فرعی نیز در نظر گرفته شده است که آن اهداف فرعی ضرورت و میزان اهمیت، اطلاع از هویت بیولوژیک کودک ناشی از باروری مصنوعی در حقوق ایران و اسناد بین المللی و همچنین بررسی فقه امامیه در مورد شناسایی یا عدم شناسایی متولدین ناشی از باروری مصنوعی است.

با توجه به اینکه موضوع مورد پژوهش کمتر مورد بحث و بررسی قرار گرفته است؛ لذا انجام یک کار تحقیقی در این خصوص می تواند مورد استفاده حقوقدانان، زوجین نابارور، قضات و مراکز ناباروری قرار گیرد. در ضمن این پژوهش یک پژوهش تحلیلی - توصیفی است که می تواند در کمک به غنا بخشی به مباحث تحلیلی حقوقی موثر واقع شود و رد جهت کمک به اصلاح و تدوین قواعد و مقررات استفاده گردد.

مجموعه حاضر با عنوان هویت متولدین ناشی از باروری مصنوعی در حقوق ایران و اسناد بین المللی، تدوین یافته و مباحث مربوط به آن در چهار فصل تهیه و تنظیم گردیده است. فصل اول به بیان کلیات و شناخت مفاهیم می پردازد که مشتمل بر سه گفتار است، گفتار اول تاریخچه موضوع مورد بحث را از بعد پزشکی و فقهی بررسی می نماید، گفتار دوم به شیوه های نوین باروری مصنوعی با دخالت عامل بیگانه می پردازد و در گفتار سوم به بیان مفاهیم هویت و نسب می پردازد. فصل دوم به هویت متولدین ناشی از باروری مصنوعی در فقه امامیه اختصاص دارد که شامل سه مبحث است، در مبحث اول مشروعیت شیوه های نوین باروری مصنوعی را مورد بررسی قرار می دهیم که شامل سه گفتار است، مبحث دوم به اهمیت هویت در فقه امامیه می پردازد که از دو گفتار تشکیل می شود، مبحث سوم، نسب را در شیوه های نوین باروری مصنوعی در فقه مورد بررسی قرار می دهد که شامل پنج گفتار است. فصل سوم به هویت متولدین ناشی از باروری مصنوعی در حقوق ایران اختصاص یافته که شامل

سه. مبحث است، در مبحث اول به بررسی رویکرد محرمانگی می پردازیم که شامل شش گفتار است و در مبحث دوم به نظریه اراده و اعراض که یکی از نظرات جدید در خصوص الحاق طفل به دریافت کنندگان جدید است اختصاص یافته، که مشتمل بر چهار گفتار است و مبحث سوم به موارد تعارض نظرات فقها با قانون اشاره می کند. فصل چهارم با عنوان هویت متولدین ناشی از باروری مصنوعی در اسناد بین المللی است، شامل سه مبحث است که در مبحث اول به حمایت از هویت کودک می پردازد و از دو گفتار تشکیل شده است، مبحث دوم حقوق تطبیقی را در مورد نسب و محرمانگی مورد بررسی قرار می دهیم که شامل سه گفتار است و در نهایت مبحث سوم به هویت کودکان ناشی از باروری مصنوعی در اسناد بین المللی اختصاص دارد.

فصل اول: کلیات

درآمد

قبل از ورود به بحث در مورد حق هويت کودکان ناشی از باروری مصنوعی لازم است کلیاتی در مورد موضوع، اینکه در جامعه چه اتفاقی می افتد و چه پیامدهایی به همراه خواهد داشت، به طور خلاصه بیان شود، و از طرفی می بایست تاریخچه ای از موضوع مورد بحث ارائه شود تا با توجه به سیر تاریخی مساله بتوان بحث را بهتر فهمید و آن را تحلیل کرد. لذا مختصری در مورد تاریخچه، شیوه های باروری مصنوعی و مفاهیم مورد بررسی قرار می گیرد.

مبحث اول: تاریخچه بحث

برای شناخت بهتر موضوع لازم است تا پیشینه و تاریخچه آن را به صورت اجمالی بیان نمایم در ادامه پیشینه پزشکی، فقهی و حقوقی موضوع مورد بحث را مطرح می نمایم.

گفتار اول: تاریخچه پزشکی

در گذشته های نه چندان دور ناباروری هر یک از زوجین یکی از مشکلات اساسی خیلی از خانواده ها در سراسر جهان بوده است. اگر چه استفاده از داروهای گیاهی حدود ۱۵۰۰ سال قبل در ایران و چین و به طور کلی در مشرق زمین جهت تقویت باروری و با اعتقاد به بارور سازی وجود داشته است لیکن درمان های دارویی به صورت خاص برای مبارزه با ناباروری از اوایل قرن ۲۰ آغاز گردید. درمان با داروهای شیمیایی اگر چه در برخی موارد همانند ضعف تخمک یا ضعف اسپرم در رسیدن به رحم و امثال آنها مثر ثمر بوده است، لیکن در برخی موارد همانند عدم امکان تخمک گذاری و عدم امکان تولید اسپرم هیچ تاثیری در باروری نداشته است. همین مساله منجر به آن شد که از اوایل دهه ۶۰ قرن بیستم استفاده از تکنیک های کمک باروری و تولید مثل در مغرب زمین و به ویژه آمریکا آغاز گردید و اولین کودک